

Л. Г. Боярова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Прикметникові термінологічні назви в загальномовних академічних словниках

Боярова Л. Г. Прикметникові термінологічні назви в загальномовних академічних словниках. У статті розглянуто в нормативному аспекті прикметникові термінологічні назви, кодифіковані в загальномовних академічних словниках тлумачного типу (70-і рр. XX ст. — 10-і рр. XXI ст.) та російсько-українському академічному словнику (1924–1933). Об'єктом мовного аналізу є прикметники з суфіксами *-ов-* та *-н-*. Простежено динаміку імперативних і диспозитивних мовних норм в українській термінології, зумовлену екстралінгвальними чинниками.

Ключові слова: *термінологія, загальномова лексикографія, термін-прикметник, імперативна норма, диспозитивна норма.*

Боярова Л. Г. Терминологические прилагательные в общеязыковых академических словарях. В статье рассмотрены в нормативном аспекте терминологические прилагательные, кодифицированные в общеязыковых академических толковых словарях (70-е гг. XX в. — 10-е гг. XXI в.) и русско-украинском академическом словаре (1924–1933). Объектом языкового анализа являются прилагательные с суффиксами *-ов-* и *-н-*. Прослежена динамика императивных и диспозитивных языковых норм в украинской терминологии, обусловленная экстралингвальными факторами.

Ключевые слова: *терминология, общеязыковая лексикография, термин-прилагательное, императивная норма, диспозитивная норма.*

Boyarova L. G. Adjectival terms in general purpose dictionaries. The present article studies the standardization problems of the adjectival terms codified in explanatory (1970s – 2010s) and in Russian-Ukrainian general purpose (1924–1933) dictionaries. The suffixes *-ov-* and *-n-* are the object of linguistic analysis. The observations have been made about the trends of imperative and dispositive language norms in Ukrainian terminology, caused by extralinguistic factors.

Key words: *terminology, general-purpose lexicography, adjective term, imperative norm, dispositive norm.*

Лексикографічні праці, призначені для широкого загалу читачів, традиційно містять не лише загальноновживані слова, але й ті мовні одиниці, що номінують спеціальні поняття і які мусить знати освічена людина. Чільне місце займають лінгвістичні словники, у яких значення слів і фразеологізмів певної мови тлумачаться засобами цієї ж мови, оскільки «вершиною словникарства є тлумачні словники, особливо великі, які достатньо повно подають і пояснюють лексику даної мови <...>» [17:611]. В українському мовознавстві кодифіковані термінні одиниці в загальномовних тлумачних працях найгрунтовніше проаналізовано на матеріалі Словника української мови в 11-ти томах, зокрема глибоко дослідила галузеву лексику, зафіксовану в ньому, В. Балог [1]; комплексний лінгвістичний аналіз термінолексики, поданої в Словниках української мови в 11-ти й у 20-ти томах, здійснила Л. Томіленко [16].

Ми досліджуємо спеціальну лексику, кодифіковану в загальномовних тлумачних

словниках, опублікованих Інститутом мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР [13] та Інститутом української мови НАН України [14, 15], у певному аспекті — нормативному. Першою академічною лексикографічною працею тлумачного типу в Україні є Словник української мови в 11-ти томах (СУМ-11). Із 2010 року почав публікуватися Словник української мови у 20-ти томах (СУМ-20)¹, а 2012 року вийшов друком однотомний Словник української мови (СУМ 2012). У цих одномовних лексикографічних працях кодифіковано загальноновживану та спеціальну лексику української мови й розкрито план змісту кожної мовної одиниці. Завдання статті — простежити динаміку мовних норм в українській термінолексії, кодифікованій у загальномовних словниках тлумачного типу, укладених із 70-х рр. XX ст. до сьогодні лекси-

¹ На сьогодні вийшли друком три томи словника (літери А – Г), в Інтернеті подана електронна версія цих томів.

кографічними колективами Академії наук України як суб'єктами мовного планування. Це завдання здійснюється на певному мовному матеріалі — прикметникових термінологічних назвах, зафіксованих у зазначених словниках. В українській термінології такі мовні одиниці здебільшого є компонентами складених термінів.

Порушене питання розглядаємо в контексті теорії мовного планування в термінології. Залежно від мовної політики, мети мовного планування та критеріїв нормативності термінних одиниць виділяємо три періоди: 1) 20-і рр. ХХ ст. — 1933 р.; 2) 1933 р. — 80-і рр. ХХ ст.; 3) 90-і рр. ХХ ст. — 10-і рр. ХХІ ст. [4; 6]. Обрані для аналізу академічні словники опубліковані в різні періоди термінологічного планування в Україні: СУМ-11 — другий період, СУМ-20 та СУМ 2012 — третій період. У першому періоді не укладено академічного загальномовного тлумачного словника, тому до аналізу залучаємо Російсько-український словник у 3-х томах за редакцією А. Кримського та С. Єфремова [11]. Ю. Шевельов підкреслює, що спроби мовознавців у 20-х рр. ХХ століття зафіксувати норми української літературної мови в граматиках і словниках «завершуються двома монументальними працями, які і сьогодні мають значення авторитету і закону для української літературної мови. Для фонетики і граматики це є книжка Олексія Синявського «Норми української літературної мови» (Харків, 1931; друге видання — Львів, 1941); для лексики — «Російсько-український словник» Української Академії Наук, якого вийшло шість книжок <...>, для вільного українського слова вони й далі залишаються найвищим авторитетом у справі норм української літературної мови» [19:36–37]. У нашому дослідженні лексикографічна праця, яка дістала такої високої оцінки відомого мовознавця, є базовою для встановлення динаміки мовних норм в українській термінолексичі. Оскільки ми аналізуємо не план змісту мовних одиниць, а їхній план вираження, вважаємо прийнятним залучити до мовного аналізу не лише прикметникові форми, кодифіковані в тлумачних словниках, але й ті прикметники, що зафіксовані в перекладній лексикографічній праці. Це дає змогу розглянути динаміку мовних норм у контексті першого, другого і третього періодів термінологічного планування в Україні.

Лінгвісти розрізняють багато видів норми залежно від аспекту аналізу одиниць мови в нормативному плані. Так, із погляду обов'язковості мовної норми та її вибірково-

сті до наукового обігу введено термінологічні назви «імперативна норма» й «диспозитивна норма», які чітко окреслюють зміст номінованих понять. У лінгвістиці імперативна норма — це обов'язкова норма для всіх мовців (не допускає вибору), диспозитивна норма — норма варіантна (допускає вибір) [див. докладніше 3; 5]. У межах норми можуть функціонувати дві (і більше) термінологічні назви зі спільним коренем як схвалена мовним колективом диспозитивна норма, що визначає припустимий для системи української мови діапазон формального варіювання спеціальних одиниць, які мають однаковий план змісту.

Базовим поняттям нашого мовного аналізу є «термін-варіант». Термінами-варіантами вважаємо тотожні за значенням спільнокореневі термінологічні одиниці, що різняться планом вираження: місцем наголосу, фонемами, афіксами, графічним оформленням² або їхнім поєднанням [див. докладніше 5]. Варіантні термінологічні одиниці, зафіксовані в академічних лексикографічних працях, є кодифікованою диспозитивною нормою. В аналізованих словниках основним об'єктом нашої уваги є диспозитивні словотвірні норми (ДС) та в окремих випадках диспозитивні акцентні норми (ДА), подані кількома способами: 1) у різних словникових статтях із ремаркою «те саме, що» або без цієї ремарки (СУМ-11); 2) в одній словниковій статті (СУМ 2012); 3) у різних словникових статтях із ремаркою «те саме, що» або в одній словниковій статті (СУМ-20). У разі потреби розглядаємо імперативні норми (І).

Теорія термінотворення, яку почали розробляти українські лексикографи у 20-х рр. ХХ ст., зазнала суттєвих змін після 1933 року. У квітні 1933 року на нараді в ЦК КП(б)У з питань національної політики виступив із доповіддю про питання «мовного фронту» перший заступник наркома освіти А. Хвиля. Комісія Народного комісаріату освіти прийняла на підставі цієї доповіді низку відомих резолюцій, зокрема наголошено на такому: «Треба розгорнути широку роботу щодо остаточного викриття і викорінення націоналістичних викривлень на мовній ділянці, а саме — скритикувати і вилучити шкідливу продукцію <...>» [10:16]. Основні засади подальшої мовної політики в радянській Україні, викладені у партійних документах, на багато років ви-

² Варіанти графічного оформлення термінів слід розглядати за умови єдиного чинного правопису в лексикографічних працях.

значили розвиток української літературної мови, зокрема національної термінології.

У відділах Науково-Дослідчого Інституту Мовознавства протягом другої половини 1933 р. розглянуто «понад 15 питань українського словотвору, з приводу яких були прочитані доповіді робітниками інституту» [18:139]. «При перегляді словникової продукції виявилось велике націоналістичне шкідництво в питаннях словотвору української мови. Відділ літературної мови, в контактї з Словниковим відділом віддав багато уваги на дослідження питань словотвору, питань суфіксології української мови, пов'язуючи цю роботу з безпосереднім переглядом і знешкодженням попередньої словникової продукції» [18:139]. У кількох доповідях об'єктом уваги стало творення в українській мові прикметникових форм, зокрема наголошено, що «в термінологічних словниках, а таксамо і в пресі, часто маємо безпідставне, всупереч живій мові трудящих, поширення прикметників з суфіксом *-овий*, замість суфікса *-ний* (предметовий, позакласовий, машиновий, високовольтовий, мільйоновий і т.д. — замість: предметний, позакласний, машинний, мільйонний...). Крім того, в деяких термінологічних словниках навіть подається в словах з суфіксом *-овий* тенденційно наголос на *о* (*-овий*); напр., у Техн. сл. маємо: атраментовий, карболівий, касторовий, каоліновий, кашміровий, лямпівий і т.д.» [18:139]. Уживання прикметників із суфіксом *-ов-* також піддано критиці у статті П. Горецького «Націоналістичні перекирчення в питаннях українського словотвору», опублікованій у журналі «Мовознавство» [7:48]. Відзначмо, що в 20-х рр. — першій половині 30-х рр. ХХ сторіччя у словниках різного типу (сфера фіксування термінолексики) кодифіковано велику кількість прикметників із суфіксом *-ов-*, що дає підставу говорити про поширення цих форм на той час у фаховому спілкуванні (сфера функціонування термінолексики). До 1933 року вживання таких прикметників підтримувалося на теоретичному рівні. Так, О. Синявський у відомій роботі «Норми української літературної мови» хоча й відзначає, що «-ний, -ній — найширше вживаний наросток при різних пнях і з різноманітним значінням» [12], водночас констатує: «<...> *-овий* (-йовий), *-евий* (-євий) — досить поширений наросток на означення відносних прикметників, отже тільки при іменникових пнях: а) на питання "з чого?", "який?", рідко "чий?": дубівий, соболівий, їжаківий, волівий, вербовий, паперівий, лісовий, ор-

лівий, лойовий, смушевий, грушевий, баєвий, крицевий, овочевий (порівн. *-иний*, *-ячий*, *-яний*). б) на питання "який?" "до чого відносний?" (прикметники відношення): науковий, службовий, роковий, шляховий, верстовий, загадковий, випадковий, степовий, дошовий, багажівий...» [12]. Науковець визнає, що прикметникові форми з *-ов-* та *-н-* можуть бути варіантами: «Взагалі наросток *-овий* у значінні і а) і б) часто чергується з іншими прикметниковими наростками, зокрема з *-ний*, при тім часто й значіння слова змінюється з зміною наростка, але не так, щоб можна було визначити відмінність *-овий* супроти інших, напр.: розумовий (прикметник відносний) — розумний (інше значіння, між іншим, з ступенюванням — розумніший...), ваговий — важний, але в роковий — річний, оксамитовий — оксамитний... вже немає такої відмінності» [12].

Партійні настанови щодо вживання прикметників в українській мові та засобів їх творення на довгі роки визначили словникову кодифікацію цих мовних одиниць. У лексикографічних працях, що укладалися з другої половини 30-х рр., прикметникові форми з *-ов-* або зовсім не наводилися, або їх подавали після рекомендованих прикметників із суфіксом *-н-*, які поширилися у фаховій комунікації.

З 90-х рр. ХХ сторіччя теорія термінотворення в українському мовознавстві ґрунтується на інших засадах, і метою мовного планування стало відродження національної ідентичності термінних одиниць, що мало позначитися на сфері їхнього фіксування. Науковці порушили багато питань щодо структурних змін у національній термінології під впливом російської мови, зокрема почали переглядати вживання термінологічних прикметникових форм. Зауважмо, що певна частина прикметників, утворених від термінів-іменників за допомогою суфіксів *-ов-* або *-н-*, кодифікована як імперативна (обов'язкова) норма в усіх аналізованих словниках. Ці мовні одиниці належать до стабільного фонду в українській термінології, наприклад: *алізаційний*, *альбомний*, *альтовий*, *амбразурний*, *амбулаторний*, *аметистовий*, *аніліновий*, *анонімний*, *базальтовий*, *балансовий*, *баліковий*, *бамбуковий*, *біржовий*, *бісерний*, *бузиновий*, *водомірний*, *водоспадний*, *гіпсовий*. Водночас у СУМ-11, СУМ-20 та СУМ 2012 досить багато таких прикметникових назв подано як диспозитивну (вибіркову) словотвірну норму. На початок ХХ століття вживання прикметникових форм із суфіксом *-ов-* залишалось дискусійним питанням, про що

свідчать опубліковані матеріали наукових конференцій із питань термінології. Так, І. Борисюк зауважує: «Часто можна почути, що, мовляв, до форманта **-ов-** (**-ев-**, **-ев-**) охоче вдавалися термінознавці 20-их років, але не забуваймо, що, на жаль, більша частина напрацьованого тоді матеріалу не пройшла апробації в живому фаховому мовленні. Крім того, панівне в ту пору гасло «геть від Москви», свідомо чи ні, але часто-густо обергалося не в усьому бажаною для української мови орієнтацією на польську, зокрема й щодо зазначених форм» [2:81]. О. Кочерга заперечує такий погляд на прикметники із суфіксом **-ов-**: «Подекуди можна почути, що слова із суфіксом **-ов-** (**-ев-**) є полонізмами (варіант — галицизмами). Таку аргументацію я вважаю цілковито безпідставною — невже ми запозичили в поляків навіть такі слова, як лісовий, причілковий, калиновий, малиновий, ялиновий тощо?» [9:224]. Розглядаючи зміни в українській науковій термінології протягом двадцятого сторіччя, Є. Карпіловська, О. Кочерга і Є. Мейнарович проаналізували наслідки втручання партійного керівництва у 1933 році в природній розвиток української мови. Зокрема «величезних змін зазнали прикметники. Насамперед послідовно вилучено і оголошено полонізмами більшість прикметників на **-ов(ий)**, що призвело до втрати важливих семантичних терміноваріантів <...>» [8:7]. Науковці стверджують, що на сьогодні в українській науковій термінології не подолано наслідки Резолюції Комісії НКО в справі перевірки роботи на мовному фронті, що, як показує наше дослідження, відбито у сфері фіксування термінологіки, зокрема в загальномовних тлумачних словниках, підготовлених в Академії наук України в перше десятиріччя ХХІ століття. Аналіз кодифікування прикметникових форм із суфіксами **-ов-** і **-н-** у РУС, СУМ-11, СУМ-20 та СУМ 2012 засвідчує певну динаміку мовних норм в українській термінологіці з 20-х років ХХ століття до сьогодні:

1. Імперативна норма стала на сьогодні диспозитивною:

РУС (І)	СУМ-11 (ДС)	СУМ-20 (ДС)	СУМ 2012 (ДС)
акваріновий	акваріновий	акваріновий	акваріновий
	акваринний	акваринний	акваринний
амальгамовий	амальгамний	амальгамний	амальгамний
	амальгамовий	амальгамовий	амальгамний
асфальтовий	асфальтовий	асфальтовий	асфальтовий
	асфальтний	асфальтний	асфальтний
бергамотовий	бергамотний	бергамотний	бергамотний
	бергамотовий	бергамотовий	бергамотний

гранітовий	гранітний	гранітний	гранітний
	рідко гранітовий	гранітовий	гранітовий
атласовий	атласний	атласний	атласний
	рідко атласовий (ДА)	рідко атласовий (ДА)	атласовий (ДА)
басовий	басовий	басовий	басовий

2. Диспозитивна норма стала на сьогодні імперативною:

РУС (ДС)	СУМ-11 (І)	СУМ-20 (І)	СУМ 2012 (І)
балетовий	балетний	балетний	балетний
балетний			
борючий	борний	борний	борний
борний (ДА)			
актовий	актовий	актовий	актовий
баитовий	баитовий	баитовий	баитовий
везючий	везючий	везючий	везючий
газовий	газовий	газовий	газовий
гранатовий	гранатовий	гранатовий	гранатовий

3. Імперативна норма змінилася на іншу імперативну норму:

РУС (І)	СУМ-11 (І)	СУМ-20 (І)	СУМ 2012 (І)
атмосферний	атмосферний	атмосферний	атмосферний
батальйонний	батальйонний	батальйонний	батальйонний
безкласовий	безкласовий	безкласовий	безкласовий
брошуровий	брошурний	брошурний	брошурний
бюджетовий	бюджетний	бюджетний	бюджетний
гербовий	гербовий	гербовий	гербовий
грибовий	грибний	грибний	грибний

4. Диспозитивна норма залишилася на сьогодні з певними модифікаціями:

РУС (ДА)	СУМ-11 (ДС)	СУМ-20 (ДС)	СУМ 2012 (ДС)
графітовий	графітний	графітний	графітовий
	графітовий	графітовий	графітний

Зауважмо, що в усіх аналізованих словниках лише в поодиноких випадках варіантні прикметники з суфіксами **-ов-** та **-н-** зафіксовані однаково, тобто диспозитивні норми залишилися незмінними, наприклад: *виноградний, виноградний*.

Переважна кількість наведених диспозитивних норм різняться рекомендованими варіантами та характеристикою їхньої поширеності. У Словнику української мови в 11-ти томах перевага надається здебільшого саме мовним формам із суфіксом **-н-**. Зауважмо, що таке лексикографічне опрацювання прикметників не є системним, оскільки укладачі цієї словникарської праці в деяких випадках подають як основний варіант прикметникову форму з суфіксом **-ов-**, наприклад:

АНТРАЦІТНИЙ, а, е. Те саме, що **антрацітовий**.

АНТРАЦІТОВИЙ, а, е. Прикм. до **антраціт**.

У СУМ-20 переважно повторено кодифікування прикметникових форм із зазначеними суфіксами в СУМ-11, хоча між укладанням цих двох лексикографічних праць 40 років (перший том СУМ-11 вийшов друком 1970 року, перший том СУМ-20 — 2010 року). Натомість укладачі СУМ 2012 переосмислюють диспозитивну норму з обома прикметниковими формами й у багатьох словникових статтях подають на першому місці саме прикметник із суфіксом *-ов-*. Слід підкреслити, що диспозитивні норми в СУМ-11, СУМ-20, СУМ 2012 з'явилися замість імперативних норм, кодифікованих у РУС, не внаслідок розвитку української мови, а штучно, оскільки зумовлені екстралінгвальними чинниками. Так само не з мовних причин диспозитивні норми, зафіксовані в РУС, стали на сьогодні імперативними. В усіх чотирьох модифікаціях мовних норм, визначених під час аналізу академічних загальномовних словників, простежується вплив партійних постанов 1933 року щодо творення та вживання прикметників в українській мові, оскільки на довгі роки рекомендованою стала саме форма з суфіксом *-н-*, яка є найпоширенішою в російській мові. Ми прогнозуємо, що з часом деякі диспозитивні норми вживання прикметникових назв можуть знову стати імперативними, але вже з суфіксом *-ов-*.

Аналіз низки словників дає підстави твердити, що, оскільки після відомих партійних резолюцій суфікс *-ов-* став «репресованим», по-перше, протягом багатьох років не були повною мірою зреалізовані системні можливості української мови у творенні нових відносних прикметників; по-друге, у мовному колективі почали відмовлятися від уже наявних прикметникових форм із цим афіксом, що відбито в лексикографічних працях, укладених після 1933 року. Ю. Шевельов, аналізуючи мовну політику в Україні в першій половині ХХ століття, підкреслив, що урядове

втручання у внутрішні закони мови було радянським винаходом: «<...> Радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови. Таким чином на радянській Україні конфлікт між українською і російською мовами перенесено з зовнішньої, позамовної сфери в середину самої мови. Боротьба відбувалася не тільки в людській психіці, а й у самій мові» [20:263–264].

Висновкова частина. Аналіз загальномовних академічних словників засвідчує, що у сфері фіксування термінології із 20-х рр. ХХ сторіччя до сьогодні можна простежити певну динаміку мовних норм із погляду їхньої обов'язковості та вибірковості, зумовлену екстралінгвальними чинниками. У першому і другому періодах термінологічного планування спеціальна лексика кодифікована відповідно до мети планового змінення термінів та критеріїв нормативності таких одиниць. Сучасна загальномовна лексикографічна практика не повною мірою відбиває теоретичне переосмислення норм українського термінотворення у 90-х роках ХХ ст. — 10-х роках ХХІ ст. До сьогодні автори загальномовних словникарських праць можуть надавати перевагу термінологічним назвам, що усталилися в спеціальній мові з екстралінгвальних причин. Динаміка термінологічних диспозитивних та імперативних норм, що простежується в аналізованих словниках, зумовлена не саморозвитком мови, а має штучний характер. Мовний аналіз виявив досить велику кількість диспозитивних норм у сучасних словниках замість імперативних норм у Російсько-українському академічному словнику за редакцією А. Кримського і С. Єфремова.

Література

1. Балог В. О. Галузева лексика в Словнику української мови в 11-ти томах (1970–1980 рр.) : семантичний та стилістичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Балог Валентина Олександрівна. — К., 2003 — 16 с.
2. Борисюк І. Словотвірні негарзди новітнього словотворення / Іван Борисюк // Вісник : Проблеми української термінології. Матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції. — Львів : Львівська політехніка, 2000. — № 402. — С. 80—82.
3. Боярова Л. Г. Імперативні й диспозитивні норми в українській термінології (90-і рр. ХХ ст. — початок ХХІ ст.) / Л. Г. Боярова // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна : Серія «Філологія». — 2007. — № 50. — Вип. 765. — С. 39—43.
4. Боярова Л. Мовне планування й термінологія / Людмила Боярова // Вісник : Проблеми української термінології. — Львів : Національний університет «Львівська політехніка». — 2004. — № 503. — С.27—29.

5. Боярова Л. Г. Українська термінологіка в академічних російсько-українських словниках (20-і рр. XX ст. – початок XXI ст.) / Л. Г. Боярова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна : Серія «Філологія». — 2013. — №1048. — Вип. 67. — С. 136—140.
6. Боярова Л. Українська термінологія як об'єкт мовного планування / Людмила Боярова // Wiener Slavistischer Almanach. — Wien, 2006. — Band 58. — С. 223—233.
7. Горецький П. Націоналістичні перекирування в питаннях українського словотвору / П. Горецький // Мовознавство, 1934. — № 1. — С. 37—51.
8. Карпіловська Є., Кочерга О., Мейнарович Є. Структурні зміни української наукової термінології протягом двадцятого сторіччя / Євгенія Карпіловська, Ольга Кочерга, Євген Мейнарович // Вісник : Проблеми української термінології. — Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2004. — № 503. — С. 3—8.
9. Кочерга О. Проблема прикетника в науковій термінології / Ольга Кочерга // Вісник : Проблеми української термінології. — Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2002. — № 453. — С. 224—227.
10. Резолюція Комісії НКО в справі перевірки роботи на мовному фронті на доповідь т. Хвилі «Націоналістична небезпека на мовному фронті й боротьба проти неї» // Мовознавство, 1934. — № 1. — С. 15—17.
11. Російсько-український словник / За ред. А. Кримського та С. Єфремова. — К. : Держ. вид-во України-УАН, 1924–1933. — Тт. 1–3, А–П. — Режим доступу : http://r2u.org.ua/html/krym_details.html.
12. Синявський О. Норми української літературної мови / Олекса Синявський. — Львів : Українське видавництво, 1941. — Режим доступу : [http://r2u.org.ua/data/other/Норми української літературної мови, Синявський \(1941\).pdf](http://r2u.org.ua/data/other/Норми_української_літературної_мови,_Синявський_(1941).pdf)
13. Словник української мови : В 11 т. — К. : Наук. думка, 1970—1980. — Т. 1—11.
14. Словник української мови / Кер. В. В. Німчук та ін. / Відп. ред. В. В. Жайворонок. — К. : ВЦ «Просвіта», 2012. — 1320 с.
15. Словник української мови : у 20-и т. — Тт. 1–3 : А–Г. — Режим доступу : <http://lcorp.ulif.org.ua/ExplS/>
16. Томіленко Л. М. Галузева термінологія в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови (лексико-семантичний та словотвірний аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Томіленко Людмила Миколаївна. — К., 2010 — 19 с.
17. Українська мова : Енциклопедія / [Редкол. : Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. — 824 с.
18. Хроніка НДІМ // Мовознавство, 1934. — № 2. — С. 139—145.
19. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947—1953 рр.) / Юрій Шевельов. — К. : Темпора, 2012. — 664 с.
20. Шевельов Ю. Українська мова в I половині XX ст. (1900—1941) : Стан і статус // Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн. [упоряд. Л. Масенко] / Юрій Шевельов. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008.
Кн. I. Мовознавство. — С. 26—279.